

KAKSI MIESTÄ, KAKSI MONOPOLIA

Ruotsi on ollut se maa, jota suomalaiset ovat kautta aikojen jäljitelleet. Emme edes EU-ratkaisua pystyneet tekemään itsenäisesti, vaan vasta Ruotsin kansanäänestyksen jälkeen. Näin menettelee todella kuulainen entinen alamainen.

Myös alkoholijärjestelmät ovat pitkälti yhteneväiset. Molemmista maista alkoholi on ollut kaikilta osiltaan monopolien hallinnassa. EU-sopimus kohtelee kummankin maan monopolijärjestelmää samalla tavalla: vähittäismyynnimonopoli on ainoa, joka säilyy ja sekä erityisesti kansanterveydellisistä syistä. Li-

säksi komissio edellyttää, ettei monopoliin jää minäkäänlaisia protektionistisia piirteitä: se ei saa syrjiä ketään eikä suosia ketään. Mutta maiden välillä on myös eroja. Yksi olennainen ero on se, että Ruotsissa alkoholin vähittäismyynnimonopoli (Systembolaget) on toiminut erillään alkoholin valmistuksesta ja viennistä (Vin & Sprit). Näin ollen sen on ehkä ollut helpompi profiloitua kansanterveyspainotteisemmin kuin Alkon. Kun Suomi vuodenvaihteessa purkaa vähittäismyyntiä lukuun ottamatta muut alkoholimonop-

polinsa, voisi kuvitella vaikeaksi pitää yllä komission edellyttämää kansanterveysprofiliä yhdessä ja samassa konsernissa, vaikkakin sen osat on yhtiötetty erilleen toisistaan. Suomi on kuitenkin, ainakin väliaikaisesti, päättänyt jatkaa konsernipohjalla, jossa yksi tuottaa (Primalco), yksi juottaa (Arctia) ja yksi myy (Alko Oy) mahdollisimman tasapuolisesti. Mitä uudesta tilanteesta ajattelevat monopoliyhtiöiden toimitusjohtajat, Systembolagetin Gabriel Romanus ja Alko Oy:n Reijo Salmi, selviää seuraavasta.

GABRIEL ROMANUS

Pitääkö Ruotsi vähittäismyynnimonopolistaan kiinni myös EU:n jäsenenä?

– Kyllä pitää. Eduskunnan laaja enemmistö on tätä mieltä.

Miten Ruotsi on valmistautunut tähän?

– EU-neuvotteluissa komissio hyväksyi Systembolagetin monopolin, jos se täyttää kolme ehtoa: 1) Vin & Spritin monopolit tuontiin, vientiin, valmistukseen ja tukkukauppaan puretaan. 2) Systembolagetin yk-

sinoikeus myydä ravintoloille puretaan. 3) Systembolagetin täytyy kohdella tasapuolisesti EU/ETA-alueen tuottajia.

– Eduskunta käsittelee parhaillaan esitystä, joka toteuttaa kaksi ensimmäistä kohtaa. Systembolaget on puolestaan kehittänyt sellaisen tuotepoliitiikan (joka sisältää mm. testi-paneelin, testimyynnin ja tilausvalikoiman), jonka ansiosta tuottajien kohtelu tulee entistäkin tasapuolisemmaksi.

EU sallii vähittäismyynnimonopolin säilyttämisen kansanterveydellisin perustein. Kuinka nämä perusteet Ruotsissa ymmärretään ja kuinka ne tulevat näkymään Systembolagetin toiminnassa?

– Kansainvälinen tutkijaryhmä on osoittanut, että alkoholijuomien myynti elintarvikeliikkeissä kasvattaisi huomattavasti alkoholijuomien myyntiä ja alkoholihaittoja.

– Sekä nykyisen että tulevan alkoholilain mukaan alkoholin myyntiä täytyy hoitaa siten, että alkoholihaitat minimoituvat. Systembolaget ei tule harjoittamaan aktiivista markkinointia. Meillä on 20 vuoden ikäraja. Emme myy päihtyneille emmekä tapauksissa, joissa on aihetta olettaa juoman kulkeutuvan sellaiselle, jolla ei ole oikeutta ostaa itse.

– Systembolaget harjoittaa laajaa kuluttajavalistusta, johon sisältyy tietoja myös alkoholin haitallisista vaikutuksista. Tämä on tärkeä osa sosiaalista vastuutamme.

Koskeeko tasapuolisuusperiaate myös eri valmistajien tuoteinformatiota?

– Emme salli tuottajien omia mainoksia myymälöihimme. Sen sijaan olemme parantaneet omaa informaatiotamme uutuuksista.

Jakaako Systembolaget tietoja alkoholin haittavaikeuksista?

– Kyllä jakaa.

Kokeeko Systembolaget joutuvansa kilpailutilanteeseen vuoden 1995 alusta lukien?

– Ravintolamyynnissä, joka on 5 % kokonaisyntymistä, joudumme kilpailutilanteeseen. Tulemme hoitamaan sen niin, ettemme luovu perustavaa laatua olevista arvoistamme. Vähittäismyynnissä hän ei kilpailutilannetta synny.

Kun teette myymälöiden kannattavuuslaskelmia, otatteko alkoholiveron tuoton huomioon?

– Periaatteessa emme.

Onko Ruotsissa lopetettu tai tullaanko lähitulevaisuudessa lopettamaan myymälöitä kannattamattomana?

– Emme yleensä sulje myy-

Kuva: Johan Strömgen

mälöitä tästä syystä. Sen sijaan voimme lopettaa myymälän, jos johonkin kaupunkiin syntyy ylikapasiteettia.

Kuinka monta myymälää Systembolagetilla on tällä hetkellä? Onko teillä tavoitetta tässä suhteessa, esimerkiksi myymälä joka kuntaan?

– 373. Jokainen kunta, joka haluaa myymälän, myös saa sellaisen. Näin on eduskunta päättänyt. Vuonna 2000 arvioimme myymälöiden määräksi noin 400.

Ruotsissa on kaksi erillistä alkoholimonopolia. Voitko kuvitella olevasi johtaja sellaisessa konsernissa, joka sisältäisi sekä myyntimonopolin että kilpailutilanteessa olevan tuotantoyhtiön?

– Edellytys sille, että voin toimia alkoholiyhtiön tehtävissä jatkossakin, on, että yhtiö on kykenevä kantamaan sosiaalista vastuuta. Katson sen Ruotsin eduksi, että meillä on kaksi erillistä yhtiötä.

Onko Systembolaget har-

kinnut haittavaliuksen lopettamista vai säilykö se edelleen monopolin toimintona?

– Ei ole. Me siis jatkamme haittainformaation tuottamista ja tarjoamista. Se on tärkeä – ja jos mahdollista, jatkossa vieläkin tärkeämpi – osa sitä lain asettamaa tavoitetta, jonka mukaan myyntiä täytyy hoitaa niin, että haitat minimoituvat.

Rahoitetaanko haittavaliuksen yhtiön voitosta vai alkoholiverosta?

– Haittavaliusmenot ovat pieni osa yhtiön kustannuksia. (Systembolaget käytti kuluttajavaliustukseen viime vuonna kaikkiaan 40 miljoonaa kruunua ja haittavaliuksen osuus

oli tästä puolet; toim. huom.)

Onko Systembolagetin haittavaliustus EU:n kilpailusääntöjen vastaista?

– Ei ole. Ei kukaan EU:n edustajista ole edes vihjannut tähän suuntaan. Päinvastoin haittavaliustuksemme osoittaa, että olemme tosissamme sanoessamme kansanterveydellisen näkökulman olevan olemassaolomme perusteena. Haittavaliustus on pikemminkin tukena keskusteluissa EU:n kanssa. Itsestään selvä lähtökohta tietysti on, että valistuksemme on neutraalia saman juomaryhmän eri tuotemerkkien suhteen.

Tukeeko Systembolagetillä hetkellä alkoholitutki-

musta? Entä tulevaisuudessa?

– Kyllä. Kartutamme alko-holitutkimusrahastoa kahdella miljoonalla kruunulla vuodessa. Sitä johtaa yhtiöstä riippumaton hallitus ja se jakaa apurahoja erilaisiin tutkimusprojekteihin. Tuemme myös Svenska föreningen för Alkohol- och Drogforskning (SAD) -nimistä yhteisöä vuosittaisella summalla.

– Lisäksi rahoitamme tilaustutkimuksia, joita tarvitsemme oman toimintamme kehittämiseksi. Tällaisia ovat mm. tilaustoimintatonta kulutusta ja itsepalvelumyyntiä koskevat projektit.

REIJO SALMI

Aikooko Suomi pitää tiukasti kiinni vähittäismyyntimonopolistaan myös Euroopan unionin jäsenenä?

– Totta kai Suomi aikoo siitä pitää kiinni, vaikka näyttää olevan aika paljon valtakunnan sisäistä halua purkaa monopoli.

Millä tavalla Suomi on tähän varautunut?

– Suomi on solminut EU-komission kanssa jo vuosi sitten sopimuksen, jossa Suomelle annetaan lupa säilyttää vähittäismyyntin monopoli erityisperustein. Meillä tulee olla riittävä palveluverkosto, emme saa ärsyttää asiakkaita ja meidän tulee jotenkin pystyä ratkaisemaan pienten taajamien ongelmat. Kaupalle säädetyt

aukioloajat kyllä kiusaavat myyntitoimintaamme.

EU sallii vähittäismyyntin monopolin säilyttämisen sosiaali- ja terveystaloudellisin perustein. Miten se näkyy Alkon vähittäismyyntimonopolin, Alko Oy:n toiminnassa?

– Monopoli itsessään on tärkein. Myymälöissä on myös saatavilla haittavaliustusmateriaalia. Mutta kyllä me muuten joudumme keskittymään myyntin hoitamiseen ja kehittämiseen taloudellisesti ja vastuumme tuntien.

Koskeeko tuotteiden diskriminoimattomuusperiaate Alkon myymälöissä myös eri tuottajien tuoteinformaatiota?

– Myymälöiden informaatio jatkossa tulee pelkästään meidän yhtiöstämme (Alko Oy). Esimerkiksi tänä vuonna emme enää kampanjoineet taideviinitapahtumalla kuten aiemmin.

Onko Alkon myymälöissä informaatiota alkoholin haitoista myös EU:hun liittymisen jälkeen?

– Kyllä sitä on, se itse asiassa vahvistaa meidän sosiaali- ja terveystaloudellista imagoamme. Informaation on vain oltava asiallista ja meidän on itse voitava vaikuttaa siihen, mitä me esillä pidämme.

Koskeeko Alko joutuvansa erityiseen kilpailutilanteeseen vuoden 1995 alusta?

– Kyllä me joudumme mel-

koiseen pyörytykseen. Alkoholi-
lijuomien tukkukauppa vastaa
nyt noin 10:tä % liikevaihdos-
tamme eli noin 180:tä miljoonaa
markkaa. Se tulee kilpail-
tavaksi. Jos siinä menetetään
osuuksia, joudumme sen otta-
maan huomioon myymälätoi-
minnalla. Lisäksi, jos laki va-
pauttaa muut 4,7 tilavuuspro-
sentin vahvuiset juomat, tuo se
kilpailutilanteen. Meidän on
pyrittävä löytämään omia vas-
taavia tuotteita (väkeviä siide-
reitä).

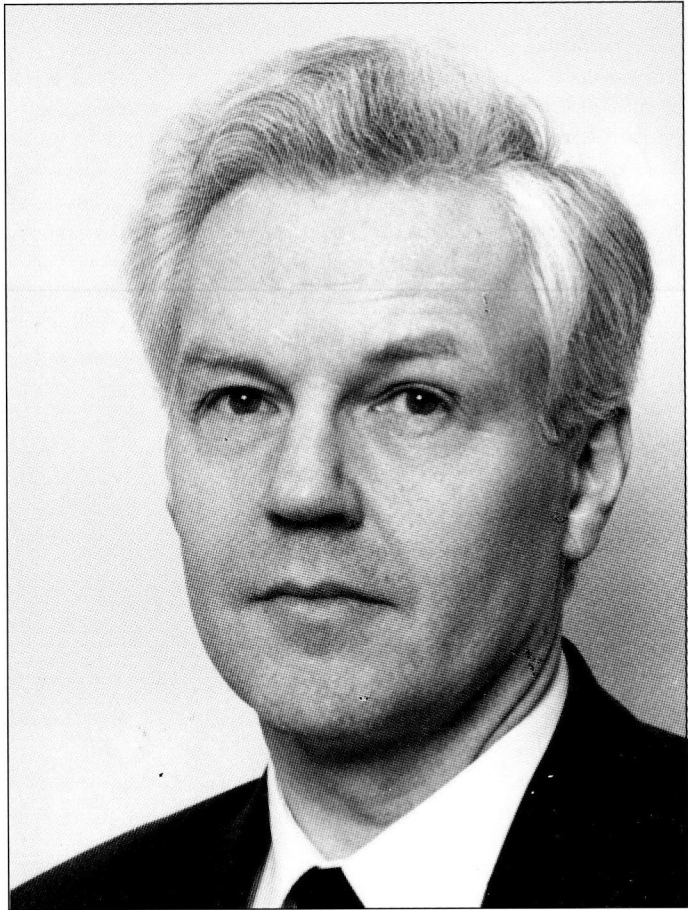
Otetaanko alkoholimyymälän kannattavuutta arviotaessa huomioon myös alkoholiverototot?

– Alkoholiveroja maksetaan
kaikista tuotteista. Verotuotto-
ja ei pidä laskea meidän kan-
nattavuuslaskelmiimme. Vero-
kannan alentaminen vaikuttaa
myös suoraan hintoihin (ja val-
tion tuloihin). On pakko päästä
tilanteeseen, jossa verojen
kautta alennetaan hintoja.

Montako myymälää on jouduttu sulkemaan kannattamattomina ja montako vielä suljetaan lähitulevaisuudessa?

– Kaskisten kaupunki on ai-
noa, jossa olemme joutuneet
lopettamaan sen ainoankin
myymälän, koska vieren
nousseet Närpiön ja Teuvan
myymälät laskivat myyntiä
huomattavasti. Olemme siellä
kehittämässä nyt poikkeusrat-
kaisua, jossa asiakkailta ei pe-
rittäisi ollenkaan postimaksua.
Sitä kokeillaan ensi vuoden
alusta. Muut myymäläsulkemi-
set ovat olleet isommilla paik-
kakunnilla, joissa uudet myy-
mälät ovat ikään kuin syöneet
osasta asiakkaat.

**Eikö voisi harkita kausi-
myymälöitä? Esimerkiksi
aikanaan Reposaaren ta-
pauksessa?**

Kuva: Kalervo Koski

– Se tulee vain niin kovin
kalliiksi. Eikä se tyydytä paik-
kakunnan imagotarvetta. Taa-
lintehtaalla keskustelemme
juuri nyt samasta asiasta.

Montako alkoholimyymälää maassamme tällä hetkellä on? Montako kuntaa odottaa myymälän perustamislupaa?

– Meillä on 249 myymälää ja
niitä on 180 kunnan alueella.
On siis lähes 300 sellaista kun-
taa, joissa ei myymälää ole.
Noin 100 kuntaa on hakenut
lupaa, mutta se jono on jo aika
vanha eikä se siinä mielessä
kerro ihan oikeaa kuvaa asia-
sta. Lähitulevaisuudessa perus-

tetaan ehkä kymmenkunta uut-
ta myymälää ja ne tulisi saada
kannattaviksi.

**Koituuko Alkon yhtiöite-
tystä konserniasemasta mi-
tään varsinaista haittaa tai
erityistä etua vähittäis-
myyntimonopolille?**

– Olen ollut konserniajatuk-
sen takana. Siten me olemme
itsenäisiä.

?????

– Niin, tätä on tietysti vaikea
selittää ulkopuolisille, mutta
takana on se, että jos nyt sitten
kuitenkin tuo monopoli mur-
tuu... Vaikka emme sitä ääneen
uskallakaan sanoa.

Ruotsissa asiakas saa ti-

lata omalle paikkakunnalleen (utlämningsställe) tarvitsemansa alkoholijuomat. Onko tämä mahdollista Suomessa?

– On, mutta asiakas maksaa postimaksun. Yritämme alentaa asiakkaan kustannuksia niin, että postimyyntissä perimme vain pelkän postitusmaksun, emme muita kuluja.

Ruotsissa käytetään noin

1 miljardi kruunua tähän postitustoimintaan.

– Huh huh, kylläpä Ruotsi käyttää tuohon luovutuspaikkatoimintaan hurjasti rahaa! Emme me pysty vastaavaan.

Onko Alkon harjoittama haittavalistus vastoin EU-tai kilpailusäädöksiä?

– Eivät ole. Ovat sopuoinnussa niiden kanssa. Mistähän tuommainen käsitys on oikein

mahtanut syntyä?

Mitkä ovat vähittäismyyntimonopolin kolme suurinta uhkaa tulevaisuudessa?

– 1) Vähittäiskaupan pyrkimys päästä mukaan tähän liiketoimintaan. 2) Jos emme osaa palvella riittävän hyvin. 3) EU:n vapakauppa-ajatukset.

LEENA WARSELL

UUDEN ALKOHOLILAIN PERUSTELUT

Eduskunta hyväksyi uuden alkoholilain joulukuun alussa, ja se tulee voimaan 1.1.1995.

Laki purkaa Alkon valmistus-, tukkumyynti-, tuonti- ja vientimonopolit, säilyttää Alkon vähittäismyyntimonopolin – poikkeuksena alle 4,7-tilavuusprosenttiset käymisteitse valmistetut juomat sekä tilaviinit –, sallii mietojen juomien rajoitetun tuoteinformaatiotyypin mainonnan ja luo uuden viranomaisen, sosiaali- ja terveysministeriön alaisen tuotevalvontakeskuksen, jolle mm. Alkon aikaisemmat viranomaistehtävät siirtyvät.

Lisäksi lakiesityksen lopullisen sisällön työstänyt sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää lausunnossaan välttämättömänä, että vähittäismyyntimonopoli siirretään mahdollisimman nopeasti yhtiölle, jolla ei ole yhteyksiä alkoholia valmistavaan tuotantotoimintaan.

Lakiesityksen kolmannessa eli ratkaisevassa käsittelyssä eduskunta hyväksyi lain ilman

äänestystä. Samassa yhteydessä eduskunta hylkäsi selkein luvuin 120–41 vihreiden Pekka Haaviston ponsiesityksen, jonka mukaan hallituksen tulisi aloittaa viinien kokeilumyynti elintarvikeliikkeissä. Sen sijaan äänin 82–79 hyväksyttiin vasemmistoliiton Ensio Laineen ponsi, jonka mukaan hallituksen on seurattava tarkoin mm. mainontaa ja anniskelulupien myöntämistä koskevien lainmuutosten vaikutuksia alkoholiolojen kehitykseen. Ponnen mukaan tavoitteena on pidettävä WHO:n suosituksen mukaisesti alkoholin kulutuksen ja sen aiheuttamien haittojen vähentämistä.

Julkaisemme seuraavassa sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnon perusteluosan tärkeimmät kohdat.

YLEISTÄ

Valiokunta pitää tärkeänä, että alkoholipolitiikassa pidetään

selkeästi esillä sosiaali- ja terveyspoliittiset näkökohdat. Siksi lainsäädännön alkoholin myyntiä, anniskelua, mainontaa, käytön valvontaa sekä tutkimusta, tiedotusta, valistusta ja terveyskasvatusta koskevissa säännöksissä on selkeästi pidettävä tämä näkökohta tavoitteena. Vaikka alkoholia koskevia säännöksiä ehdotetaan vapautettavaksi säännöstelystä nykyistä suuremmassa määrin, on kuitenkin tavoitteena oltava alkoholin käytön vähentäminen ja vaikuttaminen kulutukseen siten, että haitat ovat mahdollisimman vähäiset. Tavoitteena tulee olla myös terveiden elämäntapojen edistäminen ja terveyskasvatuksen keinoin tapahtuva ehkäisevän työn tehostaminen.

Euroopan yhdentymisellä on vaikutuksensa suomalaiseen alkoholipolitiikkaan. Ennen kaikkea tämä koskee alkoholin valmistusta ja kauppaa vähittäiskauppaa lukuun ottamatta. Alkoholin käyttö on samalla